

Opetus- ja kulttuuriministeriö
EU-jakelut.OKM_STM@vnk.fi
copyright@minedu.fi

Viite: Lausunto ehdotuksesta DSM-direktiiviksi (COM(2016) 593)

IPR University Centerin lausunto

Taustaa

Digitaalisten markkinoiden kehittyminen on EU:n ja erityisesti Suomen talouden kilpailukyvyn kannalta ensiarvoisen tärkeää. Aineettomien oikeuksien merkitys digitalisoituvassa yhteiskunnassa lisääntyy jatkuvasti. Yhä suurempi osa kaikesta arvokkaasta ympärillämme on aineetonta ja yhä tärkeämmäksi niin elinkeinoelämässä kuin yksityisten ihmisten elämässäkkin käy se, miten näitä arvokkaita aineettomia hyödykkeitä oikeudellisesti käsitellään. Keskeisessä osassa on tekijänoikeus lähioikeuksineen. Suomen kannalta EU:n piirissä tapahtuvaa harmonisointia on pidettävä myönteisenä asiana, koska yhteneväiset säännöt edistävät digitaalisten markkinoiden kehittymistä. Toisaalta EU:n sääntelyn varjopuolena on, että tekijänoikeus- ja siihen liittyvä muu lainsäädäntö on kehittynyt jatkuvasti monimutkaisemmaksi ja vaikeaselkoisemmaksi. Tekijänoikeuslainsäädännöllä tulisi pyrkiä edistämään Suomen kilpailukykyä niin EU:n sisämarkkinoilla kuin maailmanlaajuisesti edistämällä digitaalisia markkinoita. Teknologianeutraalisuuden periaate on tässä suhteessa tärkeä: tekijänoikeudellisen sääntelyn ei tulisi riippua siitä, millaista teknologiaa hyödyntäen teos saatetaan yleisön saataville tai sitä käytetään.

Tekijänoikeusjärjestelmä ja esitetty uusi lähioikeus

Lähtökohtaisesti lainsäädännön tulisi perustua mahdollisimman pitkälle yleisiin periaatteisiin ja sääntöihin ja tapauskohtaista sääntelyä tulisi välttää. Esimerkiksi kirjoja ja musiikkia tulisi kohdella tekijänoikeudellisesti samalla tavalla, ellei ole erityistä syytä

säätää niistä jotain erikseen. Tekijänoikeuslainsäädännössä tämä ei ole kovin hyvin onnistunut. Esimerkiksi professori Taina Pihlajarinne on kiinnittänyt huomiota tekijänoikeuslainsäädäntömme kasuistisuuteen eli tapauskohtaisuuteen.¹

Tekijänoikeuslaki sisältää erityisiä säännöksiä muun muassa tietokoneohjelmien, elokuvien, rakennusten, sävellysten, käyttöesineiden, veistosten, radio- ja tv-lähetysten, näytelmien, valokuvien ja lehtiartikkeleiden osalta. Digitalisaation mukana erilajisten teosten erot käytännössä vähenevät. Yhä useammat teokset levitetään käyttäjille internetin kautta tietokoneen luettavassa muodossa olevina bitteinä, ja luovan työn tekijät hyödyntävät rohkeasti rajat ylittäviä mahdollisuuksia.

Tekijänoikeuden perusta on luovan työn tulosten suojaamisessa. Huolimatta säännösten pirstaleisuudesta ja kasuistisuudesta, tämä yhtenäinen pohja on kuitenkin tukeva. Toisin on lähioikeuksien osalta. Niillä ei ole nähtävissä selkeää suojan kohdetta, vaan lähioikeuksista on säädetty tekijänoikeuslakiin jossakin määrin sattumanvaraisesti. Nykyisin lähioikeuksien suojaa saavat muun muassa esittävä taiteilija, ääni- ja kuvatallenteen tuottajat, radio- ja televisioyrittäjä, luettelon ja tietokannan valmistaja, valokuvaaja ja sanomalehtitiedotus. Ehdotetussa direktiivin 11 ja 12 artikloissa säädettäisiin jälleen uudesta lähioikeudesta, lehtikustantajan oikeudesta. Suhtaudumme kielteisesti tähän ehdotukseen. Ensinnäkin lehtikustantajien tuotteet on jo nykyisin suojattu tekijänoikeuksilla, joten kustantaja pystyy yleensä sopimuksin sisältötuottajien kanssa huolehtimaan eduistaan. Toiseksi suojan kohde ”press publication” on määritelty erittäin laajasti direktiivin 2 artiklan kohdassa 4. Perusteluissa (Explanatory memorandum s 3) annetaan kolme pääasiallista perustetta uudelle lähioikeudelle: Se mahdollistaisi julkaisujen internetvälityksen (online licensing), tehtyjen investointien takaisin saamisen ja oikeuksien täytäntöönpanoa. Kolmas peruste ei vakuuta, kyse ei ole olemassa olevan oikeuden täytäntöönpanosta vaan täysin uuden oikeuden luomisesta, joten on harhaanjohtavaa puhua täytäntöönpano-ongelmasta ja sen ratkaisemisesta. Ylipäänsä tämän uuden lähioikeuden ulottuvuus esimerkiksi uutiskoostepalveluihin jää epäselväksi. Uudesta lähioikeudesta ei voida säätää niin löyhin perustein kuin mitä direktiiviesityksen 11 ja 12 artiklojen perusteluteksti edustaa.

¹ Taina Pihlajarinteen juhlaluento 3.12.2014,

http://www.iprinfo.com/verkkolehti/kaikki_artikkelit/2015/2_2015/fi_FI/taina_pihlajarinteen_juhlaluento/

sekä Pihlajarinne, T.: Immateriaalioikeuden yleiset opit ja digitalisoituminen – vertailussa tekijänoikeus ja tavaramerkkioikeus, Lakimies 2012/3 s. 383.

Yksityiskohtaiset kommentit

Direktiiviehdotuksen 3. artiklassa säädetään tutkimusorganisaatioiden oikeudesta valmistaa kappaleita ja kopioida aineistoja, joihin niillä on laillinen pääsy tieteellistä tutkimusta varten. Kyseessä on ns. *tiedonlouhinta* eli *data mining*. Säännös on tarkoitettu pakottavaksi eikä siitä voi sopia toisin. Sinällään ehdotus on kannatettava ja edistää eurooppalaisten tutkimusorganisaatioiden mahdollisuuksia pärjätä kansainvälisessä kilpailussa ja näin edistää eurooppalaista elinkeinoelämää ja yhteiskuntaa. Ehdotettu sanamuoto on kuitenkin kovin epämääräinen ja jättää liikaa tulkinnanvaraa etenkin siihen, milloin tutkimusorganisaatioilla on sellainen laillinen pääsy aineistoihin, että säännös tulee sovellettavaksi. Lisäksi artiklan suhde tietokantasuojaan on ongelmallinen. Tietokantasuoja antaa oikeudenhaltijalle mahdollisuudet kieltää tietokannan sisällön tai olennaisen osan tallentamisen alustalta toiselle.

Ehdotettu 4. artikla pyrkii tekemään tietoyhteiskuntadirektiivin vapaaehtoisen poikkeuksen (artikla 4) pakolliseksi. Ehdotus on kannatettava ja poikkeus voisi olla yleinen ja ulottua myös analogiseen käyttöön (luokahuoneessa). Hieman epäselväksi jää miten pakottava säännös on, koska poikkeussäännöksen ulkopuolelle voidaan jättää tietuustyypiset teokset, joille on olemassa toimivat lisenssit.

Ehdotettu 7. artikla koskee myynnistä poistuneiden teosten käyttöä kulttuuriperintölaitoksissa. Säännös on tarpeellinen, mutta ehdot sille, että teos voidaan katsoa myynnistä poistuneeksi, vaikuttavat niin tiukoilta, että säännöstä lienee käytännössä vaikea soveltaa. Tulisi harkita, voidaanko edellytyksiä lieventää.

Ehdotetussa 10. artiklassa säädetään neuvottelujärjestelystä. On erittäin hyvä ajatus, että sopimusten tekemistä ja sovittelua edistetään, mutta on huono ajatus säätää siitä pistemäinen, pelkästään tilausvideoalustojen lisensointiin liittyvä erityissäännös. Lisäksi tällaisen säännöksen merkitys oikeustilan harmonisoimisen kannalta lienee varsin rajallinen.

Ehdotettu 13. artikla koskee suojatun sisällön käyttöä tietoyhteiskunnan palveluissa. On jo pitkään keskusteltu siitä, että direktiivissä sähköisestä kaupankäynnistä määrätty ”safe harbour” –sääntö, joka rajoittaa palveluntarjoajan ja välittäjän vastuuta tekijänoikeuden loukkauksista, on vanhentunut ja pitäisi uudistaa.² Ehdotettu säännös on kuitenkin hyvin

² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY,

Erityisesti on oltu huolissaan direktiivin säätämisen jälkeen kehittyneistä liiketoimintamalleista, joissa

tulkinnanvarainen ja epämääräinen. Ennen kuin riittävä oikeuskäytäntö vuosien kuluessa muodostuu, on hyvin epäselvää, mitä esimerkiksi tarkoittaa ”suuria määriä [...] teoksia ja muuta aineistoa”. Onko tuhat valokuvaa suuri määrä? Vai miljoona valokuvaa vai miljardi? Onko 100 gigatavua musiikkia suuri määrä? Ehdotetun artiklan sanamuodot ovat muutenkin hyvin epämääräisiä ja näin ollen ne luovat tarpeetonta epävarmuutta yrityksille, jotka tarjoavat hyödyllisiä tietoyhteiskunnan palveluita.

Yhteenveto

Tekijänoikeuslainsäädäntöä tulisi selkeyttää siten, että turhaa yksityiskohtaisuutta ja tapauskohtaisuutta poistetaan. Toisaalta epämääräinen EU-lainsäädäntö, joka syntyy monenlaisten kompromissien jälkeen siirtää tekijänoikeudellisen lainsäädäntövallan Euroopan Unionin tuomioistuimelle (EUT). Tämän vuoksi pitäisi keskittyä olennaisten digitaalisia sisämarkkinoita edistävien säännösten aikaansaamiseen ja välttää hyvin tulkinnanvaraisia uutuuksia ja säännöksiä, joilla on lähinnä symbolista merkitystä.

Helsingissä 17.10.2016

Niklas Bruun

johtaja, professori

IPR University Center

Olli Pitkänen

tutkimusjohtaja, dosentti

IPR University Center

Youtuben ja Facebookin kaltaiset palvelut hyötyvät taloudellisesti siitä, että käyttäjät jakavat toisilleen tekijänoikeuden suojaamaa sisältöä luvattomasti.

Katso myös esim. Lemley: “Rationalizing Internet Safe Harbors”, *Journal of Telecommunications and High Technology Law*, Vol. 6, p. 101, 2007

Pitkänen: “Legal Challenges to Future Information Businesses”, *Helsinki Institute for Information Technology HIIT*, 2006, s. 186.